

Yeni Venezüella: Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler ⁽¹⁾

Kaldone G. Nweihed*

İspanyollar Latin Amerika'yı sömürgeleştirdiklerinde İspanya Monarşisi, Latin Amerika'daki kendisine ait varlıklara yasal statüleri dışında üç farklı biçimde yaklaşmıştır. Bu farklı yaklaşımlar açısından, birinci grup ülkeler, maden açısından zengin olan bölgelerdir ki İspanya, bütün gücüyle buraları sömürgeleştirmiştir. Söz konusu ülkeler, Meksika, Peru ve onların etrafındaki ülkelerdir. İkinci grup ülkeler, o zamanlar maden açısından önemli olmayan ülkelerdir. Bizim ülkemiz Venezüella, bu ikinci gruba giriyor. Üçüncü grup ülkeler de Guyana ve küçük adalar gibi İspanya'nın işgal ve sömürgeleştirmek için Hollanda, İngiltere ve Fransa'ya bıraktığı bölgelerdir.

Peki sömürge olarak Venezüella'nın önemi nereden gelmektedir? Bu açıdan biraz Türkiye'ye benziyoruz. Önemimiz stratejik konumumuzdan gelir, başka faktörlerin yanı sıra tabii... Amazon, Ant Dağları ve Atlantik Okyanusu arasında, ana ülke İspanya'ya giden deniz yollarına hakim bir konumdayız. Dolayısıyla Venezüella, İspanyol işgali altında ve İspanya sömürgesi olduğu dönemlerde, gerek fiziki açıdan gerekse İspanyollar için taşıdığı önem açısından ortada bir ülke olma konumunu sürdürmüştür.

* Venezüella Ankara Büyükelçisi

¹ Bu metin, Venezüella'nın Ankara Büyükelçisi Prof. Dr. Kaldone G. Nweihed'in Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Sosyal Politikalar Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından 22 Mart 2006 tarihinde düzenlediği uluslararası konferansta yaptığı konuşmaya dayanmaktadır.

Daha sonra bağımsızlık dönemi geldi. Amerikan devrimi, Fransız devrimi ve onun öncesindeki Aydınlanma Devriminden sonra Venezüella, dünyadaki bu gelişmelerle bağlantılı olarak bağımsızlık mücadelesi ile sahneye çıktı. İspanya'ya karşı ayaklanmayı sürdürecektir olan ülke, ikinci gruptaki bir ülke olmalıydı; çünkü birinci gruptaki bölgelerde İspanyol kontrolü çok yüksekti. Ayrıca bu ülke Pasifik'e değil, Atlantik'e açık olmalıydı. Venezüella bu özelliklere sahipti. Üçüncü koşul olarak da bir lider kadrosu bulunmalıydı. Bu liderlerin Batı Aydınlanma Felsefesini bilmeleri, İnsan Hakları Bildirgesini okumuş olmaları ve bu konularda bir batılı arka plana sahip olmaları gerekirdi. Bu kişiler, Francisco de Miranda ve Simon de Bolivar'dı. Miranda, sürdürdükleri bağımsızlık mücadelesine bütün dünyadan destek almak için çaba harcamış ve 1786 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na da uğramıştı. Bu yüzden bağımsızlık mücadelesinin lideri olarak Miranda'yı görüyoruz. Bolivar, hem bir askerdi, hem de aynı zamanda bir düşün adamıydı. Bolivar'ın siyasi projeleri vardı ve bu projeler hukuka ve anayasacılığa dayanıyordu. Bolivar'ı, ulus inşasına ilişkin çeşitli projeleri ile Atatürk'e benzetebiliriz.

Bu arada Arjantin'de San Martin'in oynadığı role de değinmeliyim. Arjantin, ikinci gruptan bir ülkediydi ve Atlantik Okyanusu'na açılan bir konumdaydı. San Martin, Arjantin bağımsızlık mücadelesini yürüttü ve şimdi Ekvator olan Pasifik kıyısındaki bir bölgede Bolivar ile bir araya gelerek Latin Amerika'nın kıta olarak kurtuluşu için projelerini geliştirdiler.

Eğer beklediğinizden daha fazla geçmişe yönelik konuşuyorsam bunun amacı sizi bugüne tam olarak getirebilmek içindir. Latin Amerika'daki bu bağımsızlık hareketinin başarısından sonra, Venezüella'da, Kolombiya'da, Ekvator'da, Şili'de, Arjantin'de vs. yüz yıllık farklı bir döneme girdi ülkelerimiz... Girilen bu yüzyıllık dönem, özellikle de Venezüella'da, yirmi yıllık bağımsızlık mücadelesi dönemi gibi parlak bir dönem olmadı. Bolivar devrimi için stratejik bir konumu olan Venezüella, bu bağımsızlıktan sonra sırtını denize döndü; zaman geçer ve tarih kendi kendini yaparken Venezüella, rahat bir şekilde uyudu. 19. yüzyılda Venezüella, canlı hayvan ve hayvan ürünleri, tarım, kahve üretimi vs. gibi bir üretimle varlığını sürdürüyordu. General Morales'in bir komutan olarak savaşmak üzere Türkiye'ye geldiği bir dönem. Ama bu ayrı bir hikaye. Bu dönem Venezüella'da bir durağanlık ve durgunluk dönemi olarak yaşandı. 20. yüzyılın başında nihayet siyasi bağımsızlığın yeterli olmadığına farkına vardık. Çünkü halen iktisadi olarak bağımlı konumdaydık. Ve böylece iktisadi tarihimizin yeni bir çevrimi başladı.

Aslında ülkemizin eğitim düzeyinin düşüklüğünü, yoksulluğun düzeyini ve zengin ile fakir arasındaki eşitsizliği açıklamak kolay değil.

Soğuk savaş döneminde Sovyetler ile Batı arasında bize empoze edilen ekonomik sistem ile çatışmaya girmeden çok küçük adımlar atabildik. Dolayısıyla, BM'nin Latin Amerika komisyonunun önerdiği şekilde ilk olarak düşünülen, kendi sanayimizi, pazarımızı geliştirmek ve ithal ikameciliğine yönelmek oldu. Bunun için de bazı mütevazı projelere girişildi ve bazı entegrasyon projeleri oldu.

Sonraki dönemde Sovyet sistemi yıkıldıktan ve Sovyetler Birliği, Rusya ve diğer cumhuriyetler şeklinde dağıldıktan sonra, Avrupa'daki ve Japonya'daki ortakları ile birlikte dünyaya emreden bir tek güç kaldı. Biz Latin Amerika'da bir vakum içinde hareket ettiğimizi anladık. Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve dünyada küreselleşme denen olgunun gelişmesinden sonra ikinci kere ne kadar yanıldığımızı gördük. Çünkü bu ortamda yaşanan değişim karşısında, şimdiki liderimiz Chavez'in verdiği yanıt gibi kendi içimizden bir yanıt gelmedi. Bu dönemin yanıtı, Dünya Bankasından gelen fikirler oldu. Oranın projeleri, oranın fikirleri oldu. Bize "çok çalışın" dediler. "Elektrik için, su için, hizmetler için daha fazla para ödeyin" dediler. "Piyasalarınızı hiçbir soru sormadan dış ticarete ve yabancı mallara açın" dediler. "Sübvansiyonları ve sosyal destekleri azaltın" dediler. "Eğitimi ve sağlığı paralı yapın" dediler.

1990'lı yıllarda "biraz daha bekleyin" diyorlardı, "bakın Dominik Cumhuriyeti'nde yaptıkları gibi başarılı olacaksınız". Çünkü Dominik Cumhuriyeti'nde onlar bizden beş dakika daha fazla bekleme sabrı göstermişlerdi. Sonra Dominiklilere de "on dakika daha fazla bekleyin" emri veriliyordu. Çünkü o zaman mucize gerçekleşecekti. Ve böylece mucize gelecek, dünya piyasalarına açılma ve küreselleşme dalgalarında yüzme mutluluğuna kavuşacaktık.

27 şubat 1989'da Venezüella Caracas'ta olanlar, o zaman iktidarda olan ve tümüyle kendini küreselleşmeye adanmış olan Perez'in politikalarına karşı yapılanlar, aslında bugün Chavez ve arkadaşlarının politikalarını uygularken geri dönüp bakacakları ilk kıvılcımı tutuşturmuştu. 1935'lerde siyasi rejim daha diktatörceydi. Daha sonra demokrasiye açılarak ufak adımlarla petrol gelirini daha çok ülke için kullanmaya başladık. Ülkenin modernizasyonu, barajların, yolların, köprülerin, okulların inşası, geçen yüzyılın ortalarında 1950'li yıllardan itibaren yaşanmaya başlandı. Siyasi olarak 1958 daha doğrusu 1960'lı yıllarda başlamış olan ve ilk on beş yıl için yeterli-tatmin edici sayılabilecek olan demokratik bir sistemimiz vardı. Kırk yıl sürdü bu sistem. 1958'den 1998'e kadar. Dediğim gibi ilk on beş yıl iyiydi. Ama bundan sonraki yirmi beş yıl, bu demokrasi kitabına farklı bölümler eklendi. İşler kötüye gitti. Bunun iç ve dış nedenleri vardı. Petrol üreten bir ülke olmadığımız için hiç şikayet etmeyin, Allah'a şükredin bunun için. Petrol parası aktı ülkemize ve biz bunu iyi bir biçimde yatırımlara yöneltemedik; yolsuzluklar doğdu. Siyasi sistem, iki

parti arasında dejenere oldu ve sonunda bu partiler adeta istihdam büroları gibi çalışmaya başladılar. O dönemin başkanlarından biri -ki kendisi Türkiye'ye gelmiştir- bütün kaymakamları (vilayetlerdeki tüm yerel yöneticileri) kendisi atıyor ve parti elemanlarını yerleştiriyordu. Kayırmacılığın istihdam açısından çok yaygın olduğu bir dönem yaşanıyordu.

Venezüella'nın geri bir ülke olduğunu düşünmeyin. Aksine yazarlar için, şairler için, barış içinde, savaşlar ve çatışmalardan uzak bir yerde yaşamak isteyenler için bir rüya ülkesi gibiydi. Ve çok güzel bir ülke. Ama bir göl kenarında bu rüyayı yaşayamazsınız. Gerçek dünyaya gelmeniz lazım. İşte biz 20. yüzyılın sonunda küreselleşme karşısında bu rüyadan uyanıp gerçek dünyaya dönmek durumunda kaldık.

Yeni Venezüella, eski Venezüella'nın küllerinden doğmaya hazır beklerken siyasi, ekonomik ve sosyal alanda eski Venezüella'nın koşulları kısaca böyle.

Chavez ve grubunun ve bugünlerin, eski sistemin bir sonucu olduğunu görmemiz gerekir. Chavez ve grubu 1992'de bir darbeye kalkışmışlardı ki darbe yapılması halkın istemediği, hoşlanmadığı bir şeydi. Ama 1998 yılında Chavez, yolsuzluklara karşı, Dünya Bankası, IMF ve diğer uluslar arası kuruluşların empoze ettiği programlara karşı, halka seslenen bir programla siyaset sahnesine çıktığı zaman onun bu çağrısı derhal geniş yığınlarca kucaklandı.

Böylece izninizle yeni Venezüella'ya gelelim. Pek çok açıdan yeni Venezüella'yı eskisinden ayıran nedir?

1999 yılında yeni bir anayasayı oylayarak kabul ettik. Referandumda halk bunu onayladı. Cumhuriyetin adını "Bolivarcı" olarak değiştirmenin yanı sıra bu anayasa, aynı zamanda seçilmiş politikacıların -ki buna cumhurbaşkanı dahil- görev süreleri bitmeden bazı koşullar gerçekleştiğinde geri çağırılmalarına olanak vermektedir. Muhalefet anayasadaki bu hükmü kullanarak Chavez'in görevini, süresi bitmeden bırakması için bir referanduma gidilmesini talep etti ve bunu gerçekleştirdi. 2004 yılında yapılan bu referandum sonucunda % 61 oyla Chavez'in görevine devam etmesi onaylandı. Muhalefet kaybetti.

İki tane yasama organı yani senato ve meclis yerine şimdi bir tane yasama organı, yalnızca meclis var. 175 milletvekili var. Şimdi eskiden olmayan bir biçimde yürütme yetkisine sahip bir başkan yardımcısı var. Demokrasimiz katılımcı bir demokrasi olarak işlemektedir. Anayasada kadınlar için yeterli alan sağlanmıştır. "Indios" adı verilen yerli halklar için de özel alan sağlanmıştır. Onların kültürlerine

ve orijinal dillerine gereken saygı gösterilmektedir. Aynı zamanda doğal çevrenin korunması için de çok önemli hükümler getirilmiştir.

Ekonomik açıdan yeni Venezüella, eski Venezüella'dan oldukça farklıdır. Dışarıdan bizi eleştirenler, başarılı olmamızın sebebini çok fazla olan petrol gelirine bağlıyorlar. Ancak petrol parası, neden binlerce Venezüella gencinin kırsal bölgelere giderek orada başta eğitim olmak üzere pek çok alanda kamu hizmetleri verdiklerini, İspanyolca "misiones" dediğimiz hizmetler için kendilerini adadıklarını ve o uzak köşelerde "campesino"ları uyandırarak onları da modernizasyonun içine çekmek için uğraştıklarını açıklamaz.

Küba'dan gelen binlerce doktor, özellikle kırsal bölgelerde sağlık hizmeti veriyor. Bu kişiler, eski Venezüella'da belki hayatlarında hiç sağlık hizmetine ulaşmamışlardı.

Okulu terk etmiş binlerce öğrenci, yeniden geri kazandırılarak, şimdi ellerinde sertifikaları ile bu hizmet kampanyası içerisinde yer alıyorlar ve belki de kaderin onları yönlendirdiği bu çıkmaz yoldan da kendilerini kurtarmış oluyorlar.

Daha önce imtiyaz sözleşmeleri altında sadece ücretli olarak çalışmak durumunda olan -örneğin Guyana bölgesindeki- pek çok yerel aile, şimdi kendilerine verilmiş olan küçük sermaye ve imkanla, küçük madenci olmak ve maden ocaklarını kendileri işletmek olanağına kavuştular.

Kuşkusuz eskiden Venezüella'nın zengin kaynaklarını, madenlerini kullanan bunlardan yararlanan kişiler Chavez'e karşı çıkacaklardır.

Ekonomimizin temeli tamamen değişti. Artık ekonominin temeli, ihracata dönük üretim biçiminde formüle edilmiş değil. Sosyal bir mesajı var: ekonomi, ülkedeki insanlar ve insanlık için.

Sosyal açıdan şunu söyleyebilirim: Venezüella halkı, şimdi hükümetin kendileri için çalıştığına inanıyor. Biliyorlar ki hükümet için en önemli şey kendileridir. Ve bu anlamda hükümete güveniyorlar. Hükümetin ve herhangi bir başka hükümetin yapacağı hatalar olsa da hükümetlerine olan güvenleri tam. Şimdi bir sosyal demokrasi mevcut. Şimdi halk biliyor ki ülke onlara ait. Bir liderleri ve liderlerinin etrafında bir grubu var. Kuşkusuz bu kişiler her türlü hatayı yapabilirler. Ama onların amacı halka hizmet etmektir. Halkla birlikte yaşamak ve halkla birlikte ölmektir; demokrasimize 2002 yılında yapılmış olan saldırı gibi saldırılara rağmen halkla birlikte yaşamak ve ölmektir.

Bitirirken şunları söylemek istiyorum. Soru sormak için de vakit bırakmak istiyorum. Ülkemiz bu darbe sırasında 11 Nisan 2002 ile 13 Nisan 2002 arasında Chavez'in iktidardan uzaklaştırıldığı bir dönem yaşadı. Biz, nüfusun % 60'ı diyebileceğim Chavez'i destekleyen kesim ve ayrıca diğer % 40'lık kesim bir daha o grevler, sabotajlar günlerine geri dönmeyeceğimize inanıyoruz.

Ülkemiz sadece kendisi için değil, kendini düşünen bir biçimde değil, tüm Latin Amerika için, bu ilerleme uğraşını sürdürecektir. Demokrasinin yayılması için çalışacaktır. Ve ben şöyle diyorum; sadece Latin Amerika için değil, insanlığın Güneyi diyebileceğim tüm kesimler için, daha iyi bir gelecek uğruna mücadelesini devam ettirecektir.

Sizlere, Türkiye ve Venezüella halkları arasında sevgi ve dostluğun mesajını iletmek istiyorum.